

АЛЕКСАНДАР ЈОВАНОВИЋ

РАВНИЦА И ПАМЋЕЊЕ

Међу бројним књигама које су конкурисале за новоустановљену Награду „Бескрајни плави круг”, која се додељује за савремени роман на српском језику, жири је, после детаљних разматрања, издвојио књигу Слободана Мандића *Панонски њалимјесети* (Агора – Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин”, Нови Сад – Зрењанин 2019). Учинио је то из више разлога, од којих, у овом тренутку, ваља поменути бар три.

Најпре, реч о је целовитом, добро написаном роману, са основним током радње и бројним рукавцима-епизодама који се, наизглед, удаљавају од основне приче, да би се потом још снажније улиле у њу. У основу *Панонских њалимјесети*, као и у више других Мандићевих дела, смештен је сеобни усуд нашег народа, тачније живот херцеговачких (гатачких) колониста у средњем Банату (Сечањ и Сарча су битна места на Мандићевој приповедној мапи). Читав спектар ликова, почев од приповедачевог оца, са својим завичајним пртљагом, навикама, анегдотама, хумором и системом вредности, покушава да се снађе и укорени у равници, у широком распону од комичног до меланхоличног и трагичног. У сликању тог менталитетског претапања, Слободан Мандић је у овом роману, као и у ранијем, *Очевом новом мандају* (2016, једном од наших најбољих романа објављеном у овој деценији), без премца у нашој књижевности.

Али, понајвише, ово је роман о одрастању, сазнавању света, бекству од куће, снажном осећању панонске равнице, студирању, усмерењу ка књижевности и тако редом. Дечачки доживљај света преломљен кроз искуство одраслог човека није изгубио своју отвореност и, слободно речено, неку светлу ауру која лебди над њим, али је осенчен свешћу о пролазности и меланхолијом. Тако роман и почиње:

Неки часови, снени часи, повремено позивају; канда се човек мора одазвати и стога да би се ослободио.

Оваплотити их, оденути у реч и слово, сместити у причу и учинити постојећим; овековечити, како би рекли наратори са мање запитаности и више поверења у трајност сопствене речи.

Нису нестали, само су у одсутности, иза ствари које их заклањају, у потаји дозревали.

Из свог удаљеног света каткад давајући понеки знак живота, неразговетан и једва чујан, грејући нас из даљине.

Дакле, на самом почетку сусрећемо – сједињене у главном јунаку, да се током романа не би у потпуности никада ни раздвојили – дечака, одраслог човека која га посматра и приповедача који мотри на обојицу.

Из детињства, подстакнута очевим приповедањем, али још више, првим напрслинама у дечјем доживљају света, изазваним уочавањем парадоксалних и никад до краја непојмљивих ситуација, потичу основни и најснажнији подстицаји за причу. Као код ретко којег писца, код Слободана Мандића је наглашен метапоетски ток: у његово приповедање уграђена је потреба за приповедањем као битном димензијом човековог постојања. Приповедањем се, да парафразирамо писца, неки снени часи из одсутности смештају у причу и чине постојећим.

Али поетичка самосвест у овом роману није тек доказ учености или духовито поигравање. Она није аутора одвела у другу крајност, ка потискивању приче и ка помодности. У *Панонским њалимпсесџима* Мандић је модерне прозне поступке уградио у основну замисао приче, у којој су, опет, укрштени различити слојеви његове културе, породична приповедача традиција и време на делу.

Отуда потиче и наслов, у којем је опет, сажето а јасно, сједињена географија и поетика. Панонска равница је стајна тачка Мандићевог приповедача, његов традицијски врх на којем стоји простор његових најранијих сећања. А палимпсестом приповедач (и аутор, истовремено) разлистава индивидуалне и колективне слојеве своје приче:

Знаш шта: ти си спасавао једну измишљену причу, њоме заклањајући ону нашу коју кријемо, њоме се заклањао и твој отац, њоме си узгред спасавао и себе; сада је комотно можемо прекрити једном новом: да смо ми све измислили. Искрено, и мени обе, и наша, и ова преко ње премазана, делују једнако невероватно.

Два основна задатака новоустановљене Награде „Бескрајни плави круг” јесу: да чува спомен на Милоша Црњанског и његово дело, и да награђивањем књижевних дела објављених на српском књижевном простору даје подстрека развоју наше књижевности. Издвајањем романа *Панонски њалимјесетји* чини се да су оба циља постигнута. Милош Црњански је најзначајнији српски средњоевропски писац. У Мандићевим књигама, још од збирке *За временом киша* (1977), просијава, уз све условности и разлике, нешто од српско-панонске сеобне атмосфере, коју читамо на страницама прозе Милоша Црњанског, посебно његових позних дела. У овом роману неименованог Црњанског сусрећемо већ на другој страници, у његовом чувеном исказу „Испунио сам своју судбину”, а затим следи изузетно значајна поетичка похвала онеме ко ју је изрекао. И друго, Слободан Мандић својим књигама већ више од четири деценије траје у српској књижевности, дарујући јој особен књижевни свет, са својим простором, ликовима и приповедачким поступком, у који је уградио индивидуално и културно памћење.

Роман *Панонски њалимјесетји* Слободана Мандића заслужио је да њиме почне да траје Награда „Бескрајни плави круг”.